

DOI: <https://doi.org/10.31073/mivg202002-249>

Available at (PDF): <http://mivg.iwpim.com.ua/index.php/mivg/article/view/249>

УДК 332.77.24

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

А.В. Люсак¹, канд. техн. наук, К.М. Ніколайчук², канд. техн. наук

¹ Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-6934-6291>; e-mail: a.v.lyusak@nuwm.edu.ua;

² Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-0901-7322>; e-mail: k.m.nikolaichuk@nuwm.edu.ua

Анотація. Проведено науково-теоретичний аналіз законодавства у сфері моніторингу використання та охорони земель. Визначено проблему недосконалості відомостей про кількісний та якісний стан земельних ресурсів. Розглянуто чинне Положення про моніторинг земель та запропоновано передбачити розширення видів аналітичних робіт і перейти на європейські стандарти якості. Згідно з чинним законодавством України, основною задачею моніторингу є спостереження за динамікою процесів, що відбуваються у сфері землеустрою. Оновлені дані моніторингу дозволяють органам державного управління висувати відповідні вимоги до землекористувачів щодо усунення правопорушень у галузі використання і охорони земель. Розглянуто Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні та Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища. Документами передбачено удосконалення процедури моніторингу земель шляхом максимального використання існуючого потенціалу та поетапного удосконалення забезпечення системи моніторингу. Удосконалення процедури моніторингу земель в Україні передбачає необхідність розроблення та запровадження комплексу механізмів узгодження взаємодії усіх суб'єктів проведення моніторингу із застосуванням єдиної системи методів і технологій під час планування, організації та проведення спостережень. Це сприятиме оперативному реагуванню місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на виникнення надзвичайних ситуацій та належному контролю за ліквідацією наслідків. До основних напрямків розвитку системи моніторингу земель пропонуємо віднести: вдосконалення організаційно-правового забезпечення моніторингу; створення єдиної системи моніторингу; оптимізацію методики проведення моніторингу земель, визначення та розробку стандартів і нормативів; посилення координації діяльності суб'єктів моніторингу та управління даними в рамках функціонування державної системи моніторингу земель в Україні; участь у міжнародних моніторингових дослідженнях щодо стану земель та входження національної системи моніторингу земель до складу міжнародних систем.

Ключові слова: моніторинг земель, геоінформаційні технології, Земельний кодекс України, ефективність землекористування, антропогенне навантаження, рівні моніторингу земель, землі сільськогосподарського призначення, мережа моніторингу, моніторинг ґрунтів.

Актуальність дослідження. Недосконалість відомостей про стан земельних ресурсів, їх кількість та якість, раціональне використання є першочерговою проблемою сфери інформаційного забезпечення землекористування та охорони земель в Україні.

На сьогодні одним з основних джерел та важливим інструментом інформаційного забезпечення землекористування, охорони земель та управління земельними ресурсами є отримання оперативних, актуальних та науково обґрунтованих даних про кількісний та якісний стан земель та зміни, що в них відбуваються. Система моніторингу земель та ґрунтів передбачає здійснення комплексу технічних та інформаційно-аналітичних заходів контролю за станом земель із метою своєчасного вияв-

лення тих або інших змін, їх оцінки, а також запобігання та усунення наслідків негативних процесів у даній сфері. Ця система є одним із найдієвіших заходів контролю за дотриманням законодавства в сфері земельних відносин, а також забезпеченням раціонального використання земельних ресурсів та збереження їх якісного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями моніторингу земель в Україні займаються багато науковців. Проте, як правило, ці питання розглядаються в контексті моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення. Цій темі присвячені праці В. Медведєва, В. Патики, О. Тараріко, С. Рижука, Д. Бенцаровського, Т. Лактіонової, С. Булігіна, С. Балюка,

О. Канаша та інших. Питанням економічного та правового регулювання моніторингу земель присвячені наукові доробки таких вчених, як Н. Малишева, М. Єрофеев, Д. Бусуйок, С. Шарапова, Т. Оверковська, А. Мартин та інших дослідників. Варто відзначити, що системні дослідження недосконалі системи моніторингу земель в Україні практично не здійснювалися, а пропозиції щодо удосконалення організаційних механізмів його проведення переважно зводяться лише до обґрунтування необхідності додаткових коштів на реалізацію. Р. Панас та М. Маланчук визначили, що моніторинг земель і ґрунтового покриву набув в Україні більшої актуальності, що значною мірою зумовлено негативними змінами властивостей ґрунтів [17, с. 203]. Ю. Петлюк довів, що існуюча система збору інформації про стан земель ні за обсягом, ні за змістом не відповідає сучасним вимогам і задачам державного управління земельними ресурсами [18, с. 247]. А. Дорош обґрунтував, що виконання на високому рівні управлінських функцій держави з моніторингу використання і охорони земель залежить від об'єктивної інформації, яку можна отримати при проведенні інвентаризації земель [19, с. 24]. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених розвитку системи моніторингу земель, ця проблема вимагає подальшого дослідження.

Слід відмітити, що практичне здійснення заходів із моніторингу земель протягом останніх років практично не відбувалося. Спеціалісти пов'язують це як із відсутністю цільового бюджетного фінансування, так і з принципово помилковою системою організації моніторингу, адже функції з його здійснення наразі покладені переважно на різні центральні органи виконавчої влади, а не на спеціалізовану дослідницьку установу.

Мета дослідження. Моніторинг ґрунтового покриву – це один із найбільш дієвих засобів систематичного одержання та поновлення інформації про ґрунти у просторі та часі, за результатами якого можна зберегти їх родючість, а отже і раціонально використовувати та виконувати заходи щодо їх охорони. Інформація про стан та використання земель необхідна також для інформаційного забезпечення ринку земель, а також для цілей державного земельного кадастру.

Однією з проблем системи моніторингу земель є той факт, що інформація про стан земель та поширення окремих видів деградаційних процесів в Україні збирається різними суб'єктами моніторингу із використанням

різних методологій. Тому вкрай проблематично їх співставляти для просторового визначення частки деградованих земель країни.

Матеріали та методи дослідження. У даній статті проводиться аналіз законодавчої та нормативно-правової бази з питань моніторингу використання та охорони земель та ґрунтів, а саме Положення про моніторинг земель, Концепції Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища та Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р., розглянуто теоретико-методологічні аспекти розвитку моніторингу в системі управління земельними ресурсами.

Результати дослідження і їх обговорення. Діюче Положення про моніторинг земель передбачає здійснення систематичних спостережень за станом земель для виявлення в ньому змін таких параметрів:

- стану використання земельних ділянок;
- процесів, пов'язаних зі змінами родючості ґрунтів (розвиток водної і вітрової ерозії, втрата гумусу, погіршення структури ґрунту, заболочення і засолення), заростання сільськогосподарських угідь, забруднення земель пестицидами, важкими металами, радіонуклідами та іншими токсичними речовинами;
- стану берегових ліній річок, морів, озер, заток, водосховищ, лиманів, гідротехнічних споруд;
- процесів, пов'язаних з утворенням ярів, зсувів, сільовими потоками, землетрусами, карстовими, кріогенними та іншими явищами;
- стану земель населених пунктів, територій, зайнятих нафтогазодобувними об'єктами, очисними спорудами, гноєсховищами, складами паливно-мастильних матеріалів, добрив, стоянками автотранспорту, захороненням токсичних промислових відходів і радіоактивних матеріалів, а також іншими промисловими об'єктами.

Саме тому у сфері моніторингу ґрунтів доцільно було б передбачити формування постійної фіксованої мережі спостережень, істотне розширення видів аналітичних робіт, перехід на європейські стандарти у відборі, транспортуванні, збереженні зразків ґрунтів та виконанні всіх видів робіт з обов'язковим контролем якості. Також варто було б передбачити охоплення спостереженнями всіх категорій земель, формування бази даних та геоінформаційної системи, формування нового типу горизонтальних і вертикальних зв'язків між замовниками і виробниками інформації із чітко визначеними механізмами,

правами і взаємними зобов'язаннями, істотне поліпшення наукового супроводу моніторингу ґрунтів [15].

Чинне законодавство України визначає моніторинг як складову частину державної системи моніторингу довкілля, яка є системою спостереження за станом земельного фонду з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів [1, ч. 1, 3 ст. 191]. Основна задача моніторингу полягає у спостереженні за динамікою процесів, що відбуваються у сфері землеустрою, з метою виявлення причин і джерел негативних змін, прийняття науково обґрунтованих рішень по вдосконаленню законодавства, внесенню необхідних коректив у правовий режим використання земель і порядок землекористування щодо забезпечення законності у сфері земельних відносин. Дані моніторингу застосовуються для винесення рішень про можливе розміщення того чи іншого об'єкта, визначення дозволених видів землекористування [2, с. 165–166].

Основною функцією моніторингу земель є саме дослідження та контроль поточного стану і оцінка перспектив розвитку несприятливих процесів для інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію використання земель [3, с. 150]. Отже, організація дієвої системи моніторингу є першочерговим завданням для контрольно-наглядової діяльності органів державної влади у сфері земельних відносин. Зібрані шляхом моніторингу матеріали досліджень стають правовими підставами для прийняття необхідних рішень компетентними органами стосовно використання і охорони земель. Вони дають можливість органам державного управління висувати відповідні вимоги до землекористувачів щодо усунення правопорушень у галузі використання і охорони земель, а також притягнення до відповідальності осіб, винних у цих порушеннях [4, с. 294–295]. Забезпечення ефективного функціонування єдиної системи моніторингу є достатньо складним завданням, яке потребує вирішення цілого комплексу організаційних, технічних та інших задач.

Основними недоліками функціонування сучасної системи моніторингу земель є:

- відсутність єдиної мережі спостережень;
- застаріле технічне та методичне забезпечення спостережень;
- відсутність сучасного технічного та інформаційного оснащення центрів системи моніторингу в більшості регіонів;

– неузгодженість окремих елементів інформаційних технологій, що використовуються різними суб'єктами системи моніторингу;

– неповна відповідність нормативно-технічного та нормативно-правового забезпечення системи моніторингу сучасним вимогам тощо. [5, п. 1].

Аналіз можливих шляхів розв'язання зазначених проблем дає підстави зробити висновок, що їх подолання можливе, насамперед, на основі створення нової мережі спостережень, проте вирішення такого завдання потребує занадто великого обсягу коштів для фінансування. Тож, відповідно до положень Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р. [6] та Концепції Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища [5], удосконалення процедури моніторингу земель пов'язується наразі з максимальним використанням існуючого потенціалу шляхом поетапного удосконалення організаційного, правового, методичного і технічного забезпечення системи моніторингу з урахуванням сучасних інформаційних потреб та рекомендацій Європейської економічної комісії ООН [5, п. 3].

Перш за все, потребує удосконалення організаційно-правове забезпечення ведення моніторингу земель, адже сучасні проблеми здійснення моніторингу земель в Україні пов'язані, насамперед, з його організацією. Необхідно забезпечити проведення всебічного і систематичного обліку й оцінки земель з метою інвентаризації, захисту та поліпшення якості стану земель [8, с. 434]. При цьому слід визначити: основною задачею яких адміністративно-територіальних органів виконавчої влади є проведення тих або інших заходів моніторингу, які державні служби відповідають за реалізацію його напрямків та передають відповідну інформацію, встановити їх права, обов'язки і відповідальність [8, с. 434]. Крім цього, необхідно удосконалити нормативно-правову базу проведення моніторингу земель, що є необхідною умовою ефективної протидії порушенням земельного законодавства та недотриманню норм раціонального землекористування [9, с. 7].

Необхідно також удосконалити порядок проведення моніторингу земель, закріпленого в чинному законодавстві, та підготовку нових законодавчих та інших нормативно-правових актів із питань контролю у сфері земельних відносин, зокрема щодо:

- чіткого визначення мети та завдань моніторингу, методів його проведення;

- встановлення і нормативного закріплення основних стадій і етапів процедури моніторингу земель;
- чіткого закріплення повноважень суб'єктів реалізації даної процедури;
- визначення основних критеріїв та нормативів для оцінки стану земельних ресурсів і виявлення кризових ситуацій;
- розробки та відповідного законодавчого закріплення процедури участі України в міжнародних моніторингових дослідженнях щодо стану земель тощо.

Завдання забезпечення дієвого контролю з боку держави за раціональним використанням земель вимагає створення єдиної цілісної загальнодержавної системи моніторингу всіх категорій земель, що, на думку багатьох дослідників, дасть можливість провадити не лише внутрішній моніторинг для потреб відповідних міністерств та відомств, а й загальний моніторинг навколишнього природного середовища в межах території України [10, с. 85; 11, с. 14].

Концепція Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища, зокрема, передбачає, що підвищення ефективності використання та зміцнення існуючого потенціалу служб спостережень суб'єктів системи моніторингу мають ґрунтуватися на основі задіяння нормативно-правових, економічних, фінансових, науково-експертних, інформаційно-освітніх та інших засобів. Також слід звернути особливу увагу на впровадження сучасних інформаційних технологій, застосування засобів вимірювальної техніки, уніфікованих методик вимірювання, оптимізації показників спостережень і створення на їх основі єдиної мережі спостережень [5, п. 3].

Удосконалення процедури здійснення моніторингу земель передбачає оптимізацію методики його проведення. Наразі в Україні не існує єдиної методики проведення спостережень, що зумовлено відсутністю моніторингових мереж, а також сучасної інформаційної системи про стан природних ресурсів, зокрема – земельних. Вимогам моніторингу відповідає наразі лише агрохімічне обстеження земель сільськогосподарського призначення, здійснюване мережею регіональних центрів, за результатами якого проводиться паспортизація земельних ділянок із видачею агрохімічних паспортів [12, с. 127]. Проте, по суті, агрохімічне обстеження не є моніторингом: паспортизація не дає повного уявлення про стан земель, вона проводиться не на постійних ділянках і за дуже обмеженим переліком показників, та орієнтована лише на

оцінку окремих характеристик (поживного режиму ґрунту, реакції ґрунтового розчину та деяких забруднювачів тощо), не визначаючи інші численні фізичні, хімічні та біологічні показники [13]. Дані моніторингових систем дають змогу постійно коригувати як кількісні норми та нормативи, так і перелік видів забруднень, що підлягають контролю. Достовірна і повна інформація щодо змін, які відбуваються в якісному стані земель, необхідна для оцінки ефективності програм та окремих заходів щодо охорони земель, а також коштів, що виділяються на зазначені цілі [12, с. 127]. Відповідно до чинного законодавства, система моніторингу земель удосконалюється шляхом визначення та розробки стандартів і нормативів у галузі використання та охорони земель, у тому числі охорони та відтворення родючості ґрунтів [14]. Удосконалення методики досліджень з метою забезпечення повноти та точності моніторингової інформації шляхом розробки стандартів і нормативів має бути спрямовано на вхідження національної системи моніторингу земель до складу міжнародних систем моніторингу. Цей процес вимагає відповідного узгодження, гармонізації національних стандартів щодо проведення моніторингу стану земель з вимогами ЄС, розробки правових механізмів співробітництва національних систем із міжнародними системами моніторингу. У Концепції Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища відзначається, що удосконалення системи моніторингу має на меті якнайповніше задоволення інформаційних потреб суспільства. А це передбачає розроблення спеціальних програм для отримання інформації, пов'язаної з надзвичайними ситуаціями природного та техногенного характеру, транскордонним моніторингом тощо. З метою забезпечення збору, збереження, оброблення та аналізу даних і підготовки необхідної інформації повинні створюватись центри на загальнодержавному і регіональному рівні, а також на рівні суб'єктів системи моніторингу, які здійснюватимуть розроблення програм та координацію їх виконання [5, п. 4].

Завдання забезпечення інтеграції інформаційних ресурсів та взаємодії суб'єктів системи моніторингу потребує також створення єдиної автоматизованої підсистеми збору, обробки, аналізу і зберігання даних. Для збереження даних моніторингу та подальшої роботи з ними мають бути створені розподілені бази даних і комплексні банки інформаційних ресурсів [5, п. 4]. Успішне вирішення зазначених завдань передбачає також вдосконалення необхідних технічних засобів та відповідного

програмного забезпечення проведення моніторингу земель, що надасть можливість органам державної влади та місцевого самоврядування, громадським і міжнародним організаціям своєчасно отримувати обґрунтовану, об'єктивну і достовірну інформацію про стан навколишнього природного середовища [5, п. 6].

Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 р. одним з інструментів зміцнення системи моніторингу навколишнього природного середовища, складовою якої є система моніторингу стану земель, визначено посилення координації діяльності суб'єктів моніторингу та управління даними в рамках функціонування державної системи моніторингу навколишнього природного середовища як основи для прийняття управлінських рішень [7, п. 4]. Тож удосконалення процедури моніторингу земель в Україні передбачає необхідність розроблення і впровадження комплексу механізмів для узгодження взаємодії та координації усіх суб'єктів проведення моніторингу із застосуванням єдиної системи методів і технологій під час планування, організації та проведення спостережень і спільних заходів, що сприятиме оперативному реагуванню місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на виникнення або загрозу виникнення надзвичайних ситуацій та належному контролю за їх розвитком і ліквідацією наслідків [5, п. 6].

Вдосконалення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні наразі потребує чіткого визначення та відповідного нормативного закріплення процедури моніторингу земель.

До основних напрямків розвитку системи моніторингу земель можемо віднести:

– вдосконалення організаційно-правового забезпечення моніторингу;

– створення єдиної цілісної системи моніторингу;

– оптимізацію методики проведення моніторингу земель, визначення та розробку стандартів та нормативів у галузі використання та охорони земель;

– забезпечення інтеграції інформаційних ресурсів;

– посилення координації діяльності суб'єктів моніторингу та управління даними в рамках функціонування державної системи моніторингу земель в Україні;

– участь у міжнародних моніторингових дослідженнях щодо стану земель та гармонізацію національних стандартів із міжнародними з метою входження національної системи моніторингу земель до складу міжнародних систем

Висновки. Створення ефективної мережі моніторингу в Україні – це необхідна умова для успішного землекористування. Удосконалення мережі спостережень на моніторингових ділянках на землях сільськогосподарського призначення дозволить розробляти для органів виконавчої влади і органів самоврядування науково-обґрунтовані пропозиції для прийняття необхідних управлінських рішень. Матеріали моніторингу земель мають стати основою для оперативного здійснення заходів державного, самоврядного та громадського контролю (нагляду) за використанням та охороною земель, в т.ч. правопорушень, що пов'язані з використанням земель не за цільовим призначенням, зняттям родючого шару ґрунту без спеціального дозволу, самовільним відхиленням від документації із землеустрою, незаконним будівництвом, видобутком корисних копалин, лісо та водокористуванням тощо.

Бібліографія

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р., № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.
2. Дамдын О.С. Понятие, задачи и виды мониторинга земель. Молодой ученый // 2012. № 1. Т. 2. С. 165–166.
3. Горбатюк В.М., Клименко К.В. Організаційно-технологічні особливості здійснення моніторингу земель на регіональному рівні/Геодезія, картографія і аерофотознімання. Львів. 2007. Вип. 69. С. 150–156.
4. Шеремет А.П. Земельне право України : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] 2-ге вид. перероб. та допов. Київ : ЦУЛ, 2009. 632 с.
5. Про схвалення Концепції Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2004 р., № 992-р. Офіційний вісник України. 2005. № 1. Ст. 40.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р., № 743-р. Офіційний вісник України. 2009. № 51. Ст. 1760.

7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України : від 21.12.2010 р., № 2818-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.
8. Примак І.Д., Манько Ю.П., Рідей Н.М., Мазур В.А., Горшар В.І., Конопльов О.В., Паламарчук С.П., Примак О.І. Екологічні проблеми землеробства / за ред. І.Д. Примака. – Київ : ЦУЛ, 2010. 456 с.
9. Добряк Д.С., Мартин А.Г. Напрями удосконалення нормативно-правової бази регулювання земельних відносин // Землеустрій і кадастр. Київ, 2009. № 4. С. 5–10.
10. Бусуйок Д.В. Правове регулювання управлінських і сервісних відносин у сфері використання та охорони земель – актуальні напрями удосконалення правового регулювання земельних відносин. Вісник НАН України. Київ, 2014. № 4. С. 84–88.
11. Шарій Г.І. Державне регулювання земельних відносин в Україні : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 12.00.02 Запоріжжя, 2010. 20 с.
12. Оверковська Т.К. Моніторинг земель України : правові аспекти // Юридичний вісник. 2015. № 1(15). С. 125–128.
13. Петриченко В., Балюк С., Медведєв В. Моніторинг земель як рятівний круг // Урядовий кур'єр. 2014. 12 квітня. № 68. С. 8.
14. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р., № 1158 // Офіційний вісник України. 2007. № 73. Ст. 2715.
15. Пахомов В.В. Моніторинг земель як важливий інструмент удосконалення системи контрольної-наглядової діяльності в Україні. Правові горизонти. 2018. Вип. 12(25). С. 16–21.
16. Положення про моніторинг земель : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.19 р., № 760 // Офіційний вісник України. 2019. № 69. Ст. 2397.
17. Маланчук М., Панас Р. Сучасні проблеми здійснення моніторингу ґрунтового покриття в Україні // Геодезія, картографія і аерофотознімання. Львів, 2013. Вип. 78. С. 201–204.
18. Петлюк Ю.С. Правові аспекти здійснення моніторингу земель в Україні // Вісник Академії адвокатури України. Київ, 2011. Вип. 2(21). С. 246–247.
19. Дорош О.С. Інвентаризація земель: методичні підходи до її проведення // Агросвіт. Київ, 2015. Вип. 11. С. 24–30.

References

1. Zemelnyi kodeks Ukrainy [The Land Code of Ukraine]. (2001, October 25). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian]
2. Damdun, O.S. (2012). Poniatie zadachi i vidu monitoringa zemel [Concept, tasks and types of land monitoring]. Kazan: Molodoj ychonuj, 165–166. [in Russian]
3. Gorbatijuk, V.M., & Klumenko, K.V. (2007). Organizacijno-tekhnologachni osoblivosti zdijcnennia monitorungy zemel na regionalnomy rivni [Organizational and technological features of land monitoring at the regional level]. Geodezia, kartografija i aerofotoznmannia, 69, 150–156. [in Ukrainian]
4. Sheremet, A.P. Zemelne pravo Ukrainy. (2009). [Land law of Ukraine]. (2nded.). Kyiv: CUL. [in Ukrainian]
5. Rozporyadzennia Kabinetu Ukrainy «Pro skhvalennia Koncepicii Derzavnoi program provedennia monitorungy navkolushniogo seredovuscha» [About approval of the Concept of the State program of carrying out monitoring of the natural environment]: pryiniatie 31 gryd. 2004 roku № 992-r. (2004, December 31). Oficijnij visnuk Ukrainy, № 1, 40. [in Ukrainian]
6. Rozporyadzennia Kabinetu Ukrainy «Pro skhvalennia Koncepicii Derzavnoi programu rozvutku zemelnukh vidnocun v Ukraini na period do 2020 roku» [About approval of the Concept of the State program of carrying out monitoring of the natural environment]: pryiniatie 17 chervn. 2009 roku № 743-r. (2009, June 17). Oficijnij visnuk Ukrainy, № 51, 1760. [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasadu (strategiju) derzavnoi ekologichnoi polituku Ukrainy na period do 2020 roku» [About the Main ambushes (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2020]: pryiniatie 21 gryd. 2010 roku № 2818-VI. (2010, December 21). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian]
8. Prumak, I.D., Manko, Yu.P., Ridej, N.M., Mazur, V.A., Gorshchar, V.I., Konopliov, O.V., Palamarchuk, S.P., & Prumak, O.I. (2010). Ekologichni problem zemlerobstva [Environmental problems of agriculture]. I.D. Prumak (Ed.). Kyiv. [in Ukrainian]

9. Dobriak, D.S., & Martun, A.G. (2009) Napriamu ydoskonalennia normativno-pravovoj bazu reguluvannia zemelnukh vidnocun [Directions for improvement of the regulatory framework for land relations] Zemleystrij I kadastr, 4, 5–10. [in Ukrainian]
10. Bysyjok, D.V. (2014). Pravove regylyvannia upravlinckukh I servisnukh vidnosun y sferi vukorustannia ta okhoronu zemel [Legal regulation of management and service relations in the field of land use and protection – current areas of improvement of legal regulation of land relations]. Kyiv: Visnuk NAN Ukrainu, 84–88. [in Ukrainian]
11. Sharij, G.I. (2010). Derzavne regylyvannia zemelnukh vidnosun v Ukraini [State regulation of land relations in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporazzia. [in Ukrainian]
12. Overkovcka, T.K. (2015). Monitorung zemel Ukrainu: pravovi aspektu [Monitoring of lands of Ukraine: legal aspects]. Odesa: Yuruduchnij visnuk, 125–128. [in Ukrainian]
13. Petruchenko V., Balijuk S., & Koba S.A. (2014). Monitorung zemel jak riativnij kryg [Land monitoring as a lifeline]. Uriadovuj kurjer, 68, 8. [in Ukrainian]
14. Postanova Kabinetu Ukrainy «Pro zatverdzenntia Derzavnoi cilovoji program rozvutky ukrajnckogo cela na period do 2015 roku» [About the consolidated State Central Program for the development of the Ukrainian village for the period until 2015]: pryiniate 19 veres. 2007 roku № 1158. (2007, September 19). Oficijnij visnuk Ukrainy, №73, 2715. [in Ukrainian]
15. Pakhomov, V.V. (2018). Monitorung zemel jak vazluj instrument ydoskonalennia systemu kontrolno-nagliadovoj dijlnosti v Ukraini [Land monitoring, as an important tool for improvement of the system of control and supervision in Ukraine]. Symu: Pravovi Gorizontu, 16–21. [in Ukrainian]
16. Postanova Kabinetu Ukrainy «Polozennia pro monitoring zemel» [Regulations on land monitoring]: pryiniate 21 serp. 2019 roku № 760. (2019, August 21). Oficijnij visnuk Ukrainy, № 69, 2397. [in Ukrainian]
17. Malanchyk, M., & Panas, P. (2013). Sychasni problemu zdijcnennia monitorungy gryntovogo pokruvy v Ukraini [Modern problems of soil monitoring in Ukraine]. Geodezia, kartografia I aerofotoznimannia, 78, 201–204. [in Ukrainian]
18. Petiiyk, Yu.S. (2011). Pravovi aspektu zdijsnennia monitorungy zemel v Ukraini [Legal aspects of land monitoring in Ukraine]. Kyiv: Visnuk Akademii advokatyru Ukrainu, 2(21), 246–247. [in Ukrainian]
19. Dorosh, O.S. (2015). Inventaruzacia zemel: metoduchni pidkholdu do jj provedennia [Land inventory: methodological approaches to its implementation]. Kyiv: Agrosvit, 11, 24–30. [in Ukrainian]

А.В. Люсак, Е.Н. Николайчук

Проблемы и направления совершенствования системы мониторинга земель в Украине

***Аннотация.** Проведён научно-теоретический анализ законодательства в сфере мониторинга использования и охраны земель. Определена проблема несовершенства сведений о количественном и качественном состоянии земельных ресурсов. Рассмотрено действующее Положение о мониторинге земель и предложено предусмотреть расширение видов аналитических работ и перейти на европейские стандарты качества. Согласно действующему законодательству Украины, основной задачей мониторинга является наблюдение за динамикой процессов, происходящих в сфере землеустройства. Обновленные данные мониторинга позволяют органам государственного управления выдвигать соответствующие требования к землепользователям по устранению правонарушений в области использования и охраны земель. Рассмотрены Концепции Государственной целевой программы развития земельных отношений в Украине и Государственной программы проведения мониторинга окружающей природной среды. Документами предусмотрено усовершенствование процедуры мониторинга земель путем максимального использования существующего потенциала и поэтапного совершенствования обеспечения системы мониторинга. Совершенствование процедуры мониторинга земель в Украине предусматривает необходимость разработки и внедрения комплекса механизмов согласования взаимодействия всех субъектов проведения мониторинга с применением единой системы методов и технологий при планировании, организации и проведении наблюдений. Это будет способствовать оперативному реагированию местных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления на возникновение чрезвычайных ситуаций и надлежащему контролю за ликвидацией последствий. К основным направлениям развития системы мониторинга земель предлагаем отнести: совершенствование организационно-правового обеспечения мониторинга; создание единой системы мониторинга; оптимизацию методики проведения мониторинга земель, определение и разработка стандартов и нормативов; усиление координации деятельности субъектов мониторинга и управления данными в рамках функционирования государственной системы мониторинга земель в Украине; участие в международных*

мониторинговых исследованиях о состоянии земель и вхождения национальной системы мониторинга земель в состав международных систем.

Ключевые слова: мониторинг земель, геоинформационные технологии, Земельный кодекс Украины, эффективность землепользования, антропогенная нагрузка, уровни мониторинга земель, земли сельскохозяйственного назначения, сеть мониторинга, мониторинг почв.

A.V. Lyusak, K.M. Nikolaichuk

Problems and areas to improve a land monitoring system in Ukraine

Abstract. A scientific and theoretical analysis of the legislation in the field of monitoring for land use and protection has been carried out. The problem of information imperfection as to the quantitative and qualitative state of land resources was specified. The current Regulation on land monitoring was considered and it was proposed to provide for the expansion of the types of analytical work and adopt European quality standards. According to the current legislation of Ukraine, the main task of monitoring is to monitor the dynamics of the processes occurring in the field of land management. The updated monitoring data allow government bodies to put forward appropriate requirements for land users to eliminate violations in land use and protection. The Concepts of the State Target Program for the development of land relations in Ukraine and the State program for monitoring the natural environment were considered. The documents provide for the improvement of land monitoring by maximum using of the existing potential and the step-by-step improvement of the monitoring system. Improvement of the land monitoring in Ukraine provides for the need of developing and implementing the mechanisms of coordinating the interaction of all monitoring entities using a single system of methods and technologies in planning, organizing and conducting observations. This will facilitate the prompt response of local executive authorities and local governments to emergencies and proper control over the elimination of consequences. The main areas of developing the land monitoring system should be: improving the organizational and legal support of monitoring; creation of a unified monitoring system; optimization of methods for conducting land monitoring, determination and development of standards and norms; strengthening the coordination of the monitoring entities' activities and data management within the framework of the state land monitoring system in Ukraine; participation in the international monitoring studies on land condition and integration of the national land monitoring system into the international systems.

Key words: land monitoring, geo-information technology, Land Code of Ukraine, efficiency of land use, anthropogenic load, land monitoring levels, agricultural land, monitoring network, soil monitoring.